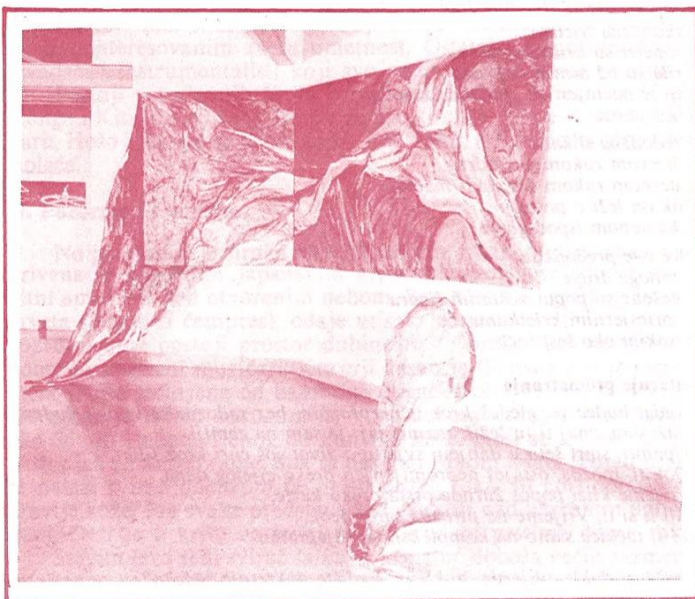

određenom nivou svesti; opažanja na tom fetišu groteskne izobličivosti ljudskog lica pretpostavlja duhovno odstojanje, stav koji tek na drukčijem nivou svesti postaje moguć. Tako nivo svesti, nestalan, gubitak u životu ličnosti i u životu kolektiva kroz istoriju – određuje u krajnjoj liniji da li jedna ista tvorevina čovekove uobrazilje pripada mitu ili pripada umetnosti.

Ako se književno delo može najbolje predstaviti, prema ukazivanju Svetozara Petrovića, kao određena igra tri dimenzije – pisca, teksta i čitaoca, mit bi se možda mogao predstaviti kao neka vrsta odreda čiji su učesnici predanje, pričalac i slušalac. A za razgraničavanje mita i književnog dela treći učesnik tog obreda ili igre, slušalac, odnosno čitalac, naročito je važan.

Kratko pretresanje paradoksa da je *tip* uziman i kao obeležje *komike*, izvršeno na skupu Estetičkog društva, olakšava da se bolje oseti nedorečenost kako Bergsonove formulacije prema kojoj »sličnost jednom tipu ima u sebi nešto komično« tako i Manove, prema kojoj je »tipsko već i mitsko«. Međutim, nedorečenosti dveju oštih tvrdnji što se međusobno poriču bivaju mnogo manje kad se posmatraju svaka u svom kontekstu. Bergson govori o tipu koji kao tip biva primećen. Man, međutim, govori o tipskim crtama koje se preuzimaju nesvesno. U svom eseju Man jasno napominje da prema shemi što se nudi mitskom pogledu živi ljudsko biće koje je *tobože* (vermeintlich) potpuno individualno. To biće živi u *naivnom uobraženju* (in dem naiven Dunkel) o svojoj prvobitnosti i jedinstvenosti. Koliko mu je život zapravo obrazac i ponavljanje, koračanje po duboko ugaženom tragu – ono *i ne sluti* (nicht ahnend). Između tipskog ponašanja o kojem govori Bergson i tipskog

ponašanja o kojem govori Man jedna je, dakle, tanana ali suštastvena razlika. U prvom slučaju postoji svest da se neko ponaša kao mnogi drugi, dok u drugom slučaju tipsko ponašanje nastupa bez te svesti.

Kao najizrazitiji primer ponašanja prema mitskom obrascu Man je obradio lik Josifovog učitelja, jednu epizodnu ali karakterističnu figuru u svom velikom romanu. Taj se učitelj, porodični prvi sluga, u toj meri nesvesno ugleda na davnog preteču, prvog slugu porodičnih predaka, da preuzima ne samo prethodnikovo ime (Eliezer) nego i govori o njemu u prvom licu jednine. Takva arhaična vezanost pojedinca za celokupan način života prethodnika bila bi samo izrazit slučaj življenja u skladu sa mitskim prototipom. Čovek se tu ponaša tako što nesvesno oponaša, dostojanstveno ponavlja postupke drugih. Ali kada o tom pojedincu – tipu stane pričati romansirer, na videlo izbija humor. Vidovi refinjene komike, jedna osetna persiflaža, blagostiva ironija i parodija, osoben su način Manovog prevodenja Svetog pisma u roman.

Suočen s mitološkim nasleđem, svaki stvaralac kanda nade vlastiti način preuzimanja ili odbacivanja, svoju meru mitopeje ili komike. A da li će njegova tvorevina ostati u okvirima mitologije ili će kliznuti putevima komike ne zavisi jedino od njega, pa ni od njegove tvorevine jedino. To zavisi takođe od publike, njenih mogućnosti viđenja, nivoa svesti svakog slušaoca, gledaoca ili čitaoca u krajnjoj liniji.

Ako je za Dionisa iz Aristofanovih *Žaba* odmah moralo biti jasno da je jedna komična figura iz pesnikove mašte, Dionis je iz Evripidovih *Bakha* morao ostaviti atinsku publiku podeljenu: neki su gledaoci na sceni mogli videti više-manje alegoričnu umotvorinu tragičkog pesnika, dok su drugi na njoj gledali predočenu istoriju.

Ovo izlaganje je zamišljeno kao pitanje za diskusiju na skupu Estetičkog društva Srbije posvećenom temi »Umetnost i mit«. Autor je zadržao pravo da u toj diskusiji i sam uzme učešće.

bregovit zaborav

krešimir bagić

Tvoje ruke, neizgovorene riječi, otajna šutnja.

svakoga trenutka mogu postati oblik, oglasiti se, mogu učiniti da počnu padati kiše i umirati manji bogovi po livadama i smetlištima, razgoropaditi se baš kao u dječjim pričama...

tvoje ruke, neizgovorene riječi, otajna šutnja.

Puna mi je soba uspomena na tebe.

Kako te opisati? Siv si i neupadljiv poput inih smrtnika: tanke ruke, kratka kosa, čelo, usta, nepravilan nos...

(...)
Svako poslijepodne hodaš nasipom kao atletskom stazom. Hodaš i šutiš. Gotovo sam uvjeren da uvijek šutiš. Šutnja je mjera tvoga bića, granica za istražitelje i prijatelje, početak i kraj prepoznavanja.

(...)
Nerijetko ti usput otpadne 'umorna' noga, oko, uho, struk... Ne uzbuđuješ se odviše zbog toga. Za tebe su to uobičajeni prizori, korisna obnavljanja tijela. Osjetivši promjenu tek se ovlašno osvrneš (ponekad čak ni to), utvrdiš nedostatak i iščezneš poput čarobnjaka – do slijedećeg poslijepodneva.

(...)
Priznajem: već duže vrijeme uporno te slijedim i sakupljam odbačene dijelove tvoga tijela. Kada mi još ostaviš desnu ruku, oči i pupak kompletirat ću i treću tvoju kopiju. (Dvije me već ispraćaju na počinak.)

Kao što rekoh: puna mi je soba uspomena na tebe.

Beta je pripremila kolače i otišla.

Što se ovo sa mnom događa?
Neprestano mi neke cigle padaju na glavu, olovna slova, pješčano meso varave klepsidre. Svaka cigla vonja na slaninu ili na pečenu butinu. Židovi se debljaju, strop se mrvli. Ruši se moj grad, puši i cvrči kao sajamska kobasica. Kupus obrasta sobu, korov zidove. Bit će salate! Ruke mi gube žilavost, oči sjaj, lice izražajnost. Razvlačim se prostorom poput glazbenih taktova. Još će me umjesto pašete na kruh mazati. Konjak je bijeli stolnjak, a olovka bremenita tišina.

Beta je pripremila kolače i otišla.

Mač moj škrt je slika, bregovit zaborav, riječ opaka.

Mnogi je put nasumce nasrtao na glasove, na prazne vokale. Sa sjenom se svojom mnogi put sudarao – mrenom suglasnika. Šutnja i riječ, krevet i skelet, bića sna i njihovi dvojnici dnevni, mač su i poraz moj. Fotografiranje zraka – kažu – uzaludan je posao. A usmrćivanje tek!

Mač moj škrt je slika, bregovit zaborav, riječ opaka!

Brid. Vrata. Mrak.

Ako si u sjeni predmeti te uporno šute, mijesaju s kredom, papirom, kiselinama, žbukaju zid.

Sedma cigla, drugi red lijevo: osamdeset i četiri otkucaja u minuti, osobni podaci, crnobijela fotografija. Slova se stežu, nestaju. Nema mjesta u sobi.

Hrana je protjecanje. Pijesak se odvoji od cementa kao meso od koštane srži i žudnja je zadovoljena.

Svjeta se pale.

Brid. Vrata. Mrak.